

สรุปและข้อเสนอแนะ

หน้าวัว เป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งซึ่งเกษตรกรปลูกเพื่อตัดดอกจำหน่ายเป็นการค้า นอกเหนือจากดอกไม้ชนิดอื่น ๆ ที่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น กล้วยไม้ กุหลาบ เบญจมาศ เยอบีร่า ฯลฯ หน้าวัวสามารถปลูกได้ในภูมิอากาศของทุกภาคในประเทศไทยแต่แหล่งปลูกมากในปัจจุบัน อยู่เฉพาะในเขตภาคกลางเท่านั้นเนื่องจากอยู่ใกล้ตลาดกลาง ได้แก่ ปากคลองตลาด ตลาดบางรัก ตลาดบางลำภู เป็นต้น พันธุ์หน้าวัวที่นิยมปลูกเพื่อตัดดอกจำหน่ายในปัจจุบันมี เพียงพันธุ์เดียวคือพันธุ์ดวงสมร ซึ่งเป็นหน้าวัวที่มีจานรองดอกสีแดงสด

ในปัจจุบันจำนวนผู้ปลูกหน้าวัวมีไม่มากนักเนื่องจากการลงทุนปลูกหน้าวัวมีรายจ่าย ลงทุนในไร่แรกสูงมาก คือ ค่าก่อสร้างโรงเรือนและค่าคั้นพันธุ์ที่ใช้ปลูกมีราคาแพงเมื่อเทียบกับ ไม้ดอกอื่น ๆ และผลผลิตต่ำ ปริมาณผลผลิตที่ได้จึงมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการบริโภค ภายในประเทศ อย่างไรก็ตาม หน้าวัวก็ยังมีผู้ทางส่งไปจำหน่ายในต่างประเทศได้ด้วย ทั้งนี้ต้องนำพันธุ์ที่ตลาดต้องการมาปลูกและปรับปรุงคุณภาพดอกให้ทัดเทียมกับมาตรฐานตลาด ต่างประเทศ อีกทั้งศึกษาวิธีการบรรจุกีบห่อไม่ให้ผลผลิตเสียหายโดยเฉพาะอย่างยิ่งศึกษา ปริมาณดอกที่สามารถบรรจุต่อกองให้มากพอเพื่อลดค่าขนส่ง อย่างไรก็ตามหากรัฐบาล ตลอดจน ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านการผลิต โดยหาที่ที่เหมาะสมทั้งแสงแดดและความชื้น การควบคุมคุณภาพ และการตลาดแล้วคาดว่า ในอนาคตอันใกล้จะมีการส่งดอกหน้าวัวไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้อย่างแน่นอน เพราะความ ต้องการดอกหน้าวัวในตลาดโลกสูงมากและมีผู้ส่งออกเพียงประเทศเดียว คือประเทศ สหรัฐอเมริกา (มลรัฐฮาวาย)

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ต้นทุน รายได้ และผลตอบแทนจากการปลูกหน้าวัวในโรงเรือน 2 แบบ คือ โรงเรือนพ่นซีเมนต์ และโรงเรือนพ่นดิน ปรากฏดังนี้

1. การปลูกหน้าวัวในโรงเรือนพื้นซีเมนต์ ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ ต้องจ่ายเงินลงทุน เริ่มแรกไร่ละ 755,595.00 บาท จำนวนผลผลิตรวม 6 ปี 459,574.00 คอก หรือเฉลี่ยปีละ 76,595.67 คอก มีรายได้รวม 6 ปีเป็นเงิน 1,431,992.00 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 238,665.33 บาท รายได้เฉลี่ยคอกละ 3.11 บาท สำหรับต้นทุนและกำไรสุทธิแยกได้เป็น 2 กรณีคือ กรณีที่รวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน และกรณีที่ไม่นรวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน เป็นต้นทุนการผลิต

กรณีที่รวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนเป็นต้นทุนการผลิต จะมีต้นทุนรวมทั้งสิ้น 1,168,354.22 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 194,725.70 บาท ต้นทุนเฉลี่ยคอกละ 2.54 บาท ประกอบด้วยต้นทุนแปรได้ร้อยละ 4.89 และต้นทุนคงที่ร้อยละ 95.11 ผลการดำเนินงานมีกำไรสุทธิรวมทั้งสิ้น 263,637.78 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 43,939.63 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.41 ของรายได้ กำไรสุทธิเฉลี่ยคอกละ 0.57 บาท ปริมาณขายและค่าขาย ณ จุดเสมอตัวเฉลี่ยปีละ 61,938.00 คอก และ 192,627.18 บาท ตามลำดับ

กรณีที่ไม่นรวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนเป็นต้นทุนการผลิตมีต้นทุนรวมทั้งสิ้น 888,972.98 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 148,162.16 บาท ต้นทุนเฉลี่ยคอกละ 1.93 บาท ประกอบด้วยต้นทุนแปรได้ร้อยละ 6.43 และต้นทุนคงที่ร้อยละ 93.57 ผลการดำเนินงานมีกำไรสุทธิรวมทั้งสิ้น 543,019.02 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 90,503.17 บาท คิดเป็นร้อยละ 37.93 ของรายได้ กำไรสุทธิเฉลี่ยคอกละ 1.18 บาท ปริมาณขายและค่าขาย ณ จุดเสมอตัวเฉลี่ยปีละ 46,365.00 คอก และ 144,195.15 บาท ตามลำดับ

2. การปลูกหน้าวัวในโรงเรือนพื้นดิน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ ต้องจ่ายเงินลงทุนเริ่มแรกไร่ละ 612,105.00 บาท ผลผลิตรวม 6 ปี 353,600.00 คอก หรือเฉลี่ยปีละ 58,933.33 คอก มีรายได้รวม 6 ปีเป็นเงินทั้งสิ้น 1,101,781.00 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 183,630.17 บาท รายได้เฉลี่ยคอกละ 3.11 บาท ต้นทุนและกำไรสุทธิแยกแสดงเป็น 2 กรณีคือกรณีที่รวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุน และกรณีที่ไม่นรวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนเป็นต้นทุนการผลิต

กรณีรวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนเป็นต้นทุนการผลิต จะมีต้นทุนรวมทั้งสิ้น 973,032.80 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 162,172.13 บาท ต้นทุนเฉลี่ยคอกละ 2.75 บาท ประกอบด้วยต้นทุนแปรได้ร้อยละ 6.00 และต้นทุนคงที่ร้อยละ 94.00 ผลการดำเนินงานมีกำไรสุทธิรวมทั้งสิ้น 128,748.20 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 21,458.04 บาท คิดเป็นร้อยละ 11.69 ของรายได้ กำไรสุทธิเฉลี่ยคอกละ 0.36 บาท ปริมาณขายและค่าขาย ณ จุดเสมอตัวเฉลี่ยปีละ 51,850.00 คอก และ 161,253.50 บาท ตามลำดับ

กรณีไม่รวมค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนเป็นต้นทุนการผลิตจะมีต้นทุนรวมทั้งสิ้น 746,706.98 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 124,451.16 บาท ต้นทุนเฉลี่ยคอกละ 2.11 บาท ประกอบด้วยต้นทุนแปรได้ร้อยละ 7.83 และต้นทุนคงที่ร้อยละ 92.17 ผลการดำเนินงานมีกำไรสุทธิรวมทั้งสิ้น 355,074.02 บาท หรือเฉลี่ยปีละ 59,179.01 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.23 ของรายได้ กำไรสุทธิเฉลี่ยคอกละ 1.00 บาท ปริมาณขายและค่าขาย ณ จุดเสมอตัวเฉลี่ยปีละ 39,020.00 คอก และ 121,352.20 บาท ตามลำดับ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ทั้งหมดปรากฏว่าโครงการลงทุนปลูกหน้าวัวเพื่อตัดดอกเป็นโครงการที่ควรแก่การลงทุนโครงการหนึ่งเนื่องจากมีระยะเวลาการคืนทุนเร็วกว่าอายุของโครงการและให้ผลตอบแทนจากการลงทุนสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลงทุนปลูกหน้าวัวในโรงเรือนพื้นที่เมตต์เพราะทั้งในกรณีค่านึงถึงค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนเป็นต้นทุนการผลิตและกรณีไม่ค่านึงถึงค่าเสียโอกาสของเงินลงทุนเป็นต้นทุนการผลิตจะให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าการปลูกหน้าวัวในโรงเรือนพื้นดินทั้งในด้านปริมาณผลผลิต กำไรสุทธิ ค่าปัจจุบันสุทธิ อัตราส่วนของผลได้ต่อเงินลงทุนและอัตราผลตอบแทนภายใน ตลอดจนมีระยะเวลาการคืนทุนเร็วกว่าด้วย

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

ในการจะตัดสินใจลงทุนในกิจการใดก็ตามก่อนที่ผู้ลงทุนจะตัดสินใจลงทุนผู้ลงทุนควรจะได้ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ก่อน เพื่อจะได้หาทางป้องกันหรือแก้ไขปัญหานั้น สำหรับปัญหาของการปลูกหน้าวัวเพื่อตัดดอกตามที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พร้อมทั้งข้อเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านการผลิต

1.1 ปริมาณผลผลิตมีจำนวนน้อยและไม่พอเพียงกับความต้องการของตลาด เนื่องจากหน้าวัวให้ผลผลิตต่อต้นต่อปีต่ำมากเมื่อเทียบกับไม้ตัดดอกชนิดอื่น ๆ คือให้ดอกโดยเฉลี่ยต้นละ 6-7 ดอกต่อปี และเกษตรกรบางรายดูแลรักษาไม่เพียงพอเนื่องจากขาดความรู้เรื่องการปลูกที่ผิดพลาดทำให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อต้นต่อปีต่ำกว่าที่ควรเป็นอีก

ข้อเสนอแนะ - รัฐบาลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการวิจัยและค้นคว้าหาพันธุ์หน้าวัวพันธุ์ใหม่ ๆ ที่ให้ปริมาณผลผลิตต่อต้นต่อปีมากยิ่งขึ้น ตลอดจนค้นคว้าหาวิธีการปลูกหรือการบำรุงรักษาโดยอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ช่วยให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นและนำไปเผยแพร่และแนะนำแก่เกษตรกร

- เกษตรกรควรจะได้เอาใจใส่ดูแลและบำรุงรักษาหน้าวัวให้ถูกต้องตามหลักวิชาการให้มากขึ้นโดยอาจศึกษาจากตำราทางวิชาการต่าง ๆ หรือขอคำแนะนำจากหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร เป็นต้น

1.2 คุณภาพของผลผลิตไม่ค่อยได้มาตรฐาน คือขนาดดอกเล็กและคุณภาพไม่ดี เช่น จานรองดอกเว้าแหว่ง หรือดอกเป็นโรคมางชนิด ซึ่งเกิดจากเกษตรกรยังไม่มีความรู้เรื่องแสงและความชื้นที่ถูกต้องทำให้โรงเรือนที่ใช้ปลูกมีลักษณะที่ยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร กล่าวคือโรงเรือนของเกษตรกรบางรายทำให้หน้าวัวได้รับแสงแดดมากเกินไปทำให้ใบไหม้ จานรองดอกไหม้ ดอกมีขนาดเล็ก หรือบางรายหน้าวัวได้รับแสงแดดน้อยเกินไป แม้คุณภาพของดอกดีขึ้นแต่ผลผลิตจะต่ำลง การดูแลรักษาไม่ดีพอและเกษตรกรไม่มีความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยทำให้ปริมาณธาตุอาหารไม่สัมพันธ์กับการเจริญเติบโตของหน้าวัว คุณภาพของผลผลิตจึงไม่ดีพอ นอกจากนั้นเกษตรกรบางรายมีทัศนคติว่าหน้าวัวเป็นพืชที่ปลูกง่าย เลี้ยงง่ายและตายยากจึงละเลยการให้ปุ๋ยและยากกำจัดศัตรูพืช ทำให้ปริมาณผลผลิตน้อยและคุณภาพของผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ - รัฐบาลโดยหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการอบรม หรือจัดเจ้าหน้าที่ให้ความรู้แก่เกษตรกรในด้านต่าง ๆ คือให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับ

กับเรื่องปริมาณแสงแดด และความชื้นที่ถูกต้อง ตลอดจนการให้ปุ๋ยและยาที่เหมาะสม และน่าจะจัดทำแปลงสาธิตเพื่อแสดงให้เห็นวิธีการปลูกและการดูแลรักษาที่ปฏิบัติอย่างถูกต้องนั้นจะได้ผลดีอย่างไร เพราะการที่จะให้เกษตรกรไปลองพิสูจน์เองเป็นไปได้ยากเพราะว่าการพิสูจน์ต้องใช้เวลาพอสมควรซึ่งเกษตรกรอาจไม่ต้องการรอ

- ควรมีการแนะนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยเฉพาะด้านการบำรุงรักษาเพื่อเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหน้าวัวให้ดียิ่งขึ้น

2. ปัญหาด้านเงินลงทุน

รายจ่ายลงทุนในการปลูกหน้าวัว เริ่มแรกต้องใช้เงินลงทุนเป็นจำนวนสูงมาก เนื่องจากค่าปลูกสร้างโรงเรือนมีราคาสูง เช่น โรงเรือนพื้นซีเมนต์ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ มีค่าก่อสร้างเป็นเงินประมาณถึง 350,000.00 บาทและโรงเรือนพื้นดิน ขนาดพื้นที่ 1 ไร่ ต้องลงทุนก่อสร้างเป็นเงินประมาณ 180,000.00 บาท ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่กล้าลงทุน เป็นต้น นอกจากนี้ ค่าต้นทุนหน้าวัวยังมีราคาแพงอีกด้วย ราคาต้นละ 25.00 บาท ซึ่งหากปลูกในพื้นที่ 1 ไร่ จำนวน 13,255 ต้น จะต้องลงทุนค่าต้นพันธุ์เป็นเงิน 331,375.00 บาท เนื่องจากเกษตรกรผู้ขายต้นพันธุ์มักขยายพันธุ์หน้าวัวด้วยวิธีตัดชำออกซึ่งได้ใช้วิธีนี้มานานแล้ว โดยไม่มีการปรับปรุงวิธีการขยายพันธุ์ใหม่ ๆ ที่ทันสมัย ซึ่งวิธีดังกล่าวต้องใช้เวลานานและขยายพันธุ์ได้ในปริมาณน้อยเพราะเมื่อตัดชำออกไปแล้วต้องใช้เวลามาก 8 เดือนต้นตอจึงจะสามารถขยายพันธุ์ได้อีกจึงทำให้ต้นทุนมีราคาแพง ดังนั้นหากจะทำการค้าจริง ๆ และต้องการปริมาณต้นมาก ๆ วิธีนี้ก็ยังไม่เหมาะสมเพราะเสียเวลาและมีปริมาณน้อยไม่เพียงพอที่จะทำการค้า นอกจากนี้ค่าเช่าที่ดินก็มีราคาสูงเนื่องจากในปัจจุบันวิธีการบรรจุหีบห่อและการขนส่งยังไม่ทันสมัยทำให้แหล่งปลูกต้องอยู่ใกล้ตลาด ซึ่งในอนาคตจะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งหากเกษตรกรไม่มีเงินทุนของตนเองอยู่ก่อนแล้วก็จะประสบปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะ - ควรขยายพื้นที่ปลูกออกไปปลูกตามต่างจังหวัดบ้างเพราะค่าเช่าที่ดินมีราคาถูก โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรพิจารณาหาแหล่งปลูกในจังหวัดที่มีความชื้นและภูมิอากาศเหมาะสมกับการปลูกหน้าวัวโดยไม่ต้องใช้โรงเรือนเลย โดยเฉพาะที่ภาคตะวันออก เช่น จังหวัดจันทบุรี และทางภาคใต้ เช่น จังหวัดภูเก็ต จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเกษตรกร

มีอาชีพหลักคือปลูกเงาะ และยางพาราอยู่แล้วน่าจะปลูกหน้าวัวได้อีก โดยอาศัยปลูกได้ร่มเงาของต้นไม้ดังกล่าว ซึ่งจะทำให้ไม่ต้องลงทุนปลูกโรงเรือนและไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ดินด้วย

- ในปัจจุบันได้มีเทคโนโลยีการขยายพันธุ์พืชได้เจริญก้าวหน้าขึ้นมากแล้ว โดยเฉพาะมีการขยายพันธุ์โดยวิธีการเพาะเนื้อเยื่อ (กฏาณศนวก ง.) ไม่ต้องรอขยายพันธุ์เมื่อต้นโตแล้ว และวิธีนี้สามารถเพิ่มปริมาณได้มากในระยะเวลาอันสั้น แต่เนื่องจากการขยายพันธุ์โดยวิธีนี้ต้องใช้การลงทุนสูงเพราะใช้ห้องปฏิบัติการและเครื่องมือราคาแพงมาก เกษตรกรจึงไม่สามารถจะทำได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องจัดทำให้ และจำหน่ายหรือแจกจ่ายให้แก่เกษตรกรต่อไป วิธีนี้จะทำให้ราคาค้นพันธุ์ถูกกว่าการซื้อเป็นต้นไปปลูก และเมื่อมีรัฐบาลเป็นศูนย์กลางการขยายพันธุ์ เกษตรกรทุกรายจะต้องซื้อจากแหล่งนี้เพียงแหล่งเดียวการลงทุนของรัฐบาลก็จะคุ้มค่าการลงทุน และรัฐบาลยังได้ประโยชน์ในแง่ของการที่สามารถควบคุมปริมาณการผลิต และเทคโนโลยีของเกษตรกรได้ด้วย

- รัฐบาลโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการลงทุนโดยวิธีต่าง ๆ เช่น ให้เกษตรกรกู้เงินไปลงทุนแบบปลอดดอกเบี้ยในระยะเริ่มแรกเพื่อให้มีการปลูกหน้าวัวมากยิ่งขึ้นซึ่งจะสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 ซึ่งมีนโยบายส่งเสริมการผลิตและส่งออกไม้ดอกไม้ประดับ รัฐควรกำหนดนโยบายส่งเสริมให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ฯ เข้ามาให้ความช่วยเหลือเกษตรกรให้มากยิ่งขึ้น เช่น อาจกำหนดโครงการให้สินเชื่อเพื่อการเกษตรโดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ นอกจากนั้นองค์การตลาดเพื่อเกษตรกรควรสนับสนุนในเรื่องปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืชในราคาถูก

3. ปัญหาด้านการตลาด

ขณะนี้การปลูกหน้าวัว เป็นการปลูกเพื่อจำหน่ายภายในประเทศทั้งสิ้นและแม้ว่าตลาดมีความต้องการมากแต่ราคายังคงเป็นเท่าเดิมไม่มีการพัฒนาทางด้านราคาเลยทั้ง ๆ ที่เกษตรกรต้องลงทุนสูงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากคุณภาพของผลผลิตยังไม่ดีพอและเกษตรกรยังไม่รู้วิธีการบรรจุหีบห่อที่ดี การจำหน่ายจึงใช้วิธีนำดอกไม้หน้าวัวใส่ถังพลาสติกและขนส่งโดยรถรับจ้าง ซึ่งการขนส่งทำให้เกิดการกระทบกระทั่งของจานรองดอก ทำให้จานรองดอกช้ำ มีผลทำให้อายุใช้งานสั้น จึงทำให้ราคาของดอกไม้สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ - รัฐบาลควรระงับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดซึ่งจะทำให้การตลาดคลองตัวขึ้นและราคาผลผลิตสูงขึ้นด้วย

- รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการแนะนำวิธีการบรรจุกีบห่อให้ดีและมีขีดเพื่อให้ผลผลิตไม่เสียหายให้แก่เกษตรกร เช่น อาจเผยแพร่วิธีการบรรจุกีบห่อของมลรัฐสวาวยซึ่งเป็นแหล่งส่งออกหน้าวัวของโลก ที่นั่นเกษตรกรบรรจุกีบห่อหน้าวัวในกล่องกระดาษลูกฟูกขนาดกว้าง 40 เซ็นติเมตร ยาว 1 เมตร และสูง 20 เซ็นติเมตร ใช้กระดาษฝอยรองก้นกล่องแล้วเรียงดอกหน้าวัวโดยให้คว่ำหน้าลงเรียงเป็นชั้น ๆ ในระหว่างชั้นกั้นด้วยกระดาษฝอยกล่องขนาดดังกล่าวบรรจุกีบห่อหน้าวัวได้ประมาณ 4 ชั้น หรือประมาณ 150-200 ดอก ทำให้สามารถส่งไปจำหน่ายในที่ไกล ๆ ได้โดยไม่มีปัญหาเพราะดอกหน้าวัวมีข้อได้เปรียบดอกไม้ชนิดอื่นคือเมื่อบานเต็มที่สามารรถอยู่ได้นานประมาณ 20 วัน มีน้ำหนักเบาเพราะก้านดอกปราศจากใบวิธีนี้จะทำให้การตลาดขยายได้กว้างขวางขึ้น เกษตรกรจำหน่ายได้ราคาสูงขึ้น และสามารถขยายแหล่งปลูกไปยังพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลตลาดซึ่งมีค่าเช่าที่ดินราคาถูกทำให้ต้นทุนการผลิตลดลง

- รัฐบาลควรติดตามพันธุ์ที่อยู่ในความนิยมของตลาดต่างประเทศมาขยายพันธุ์แล้วนำมาเผยแพร่แก่เกษตรกรต่อไป พยายามดำเนินการหาตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในยุโรปและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีการนำเข้าดอกหน้าวัวจากสวาวยปีละมาก ๆ รวมทั้งดำเนินการทดสอบการตลาดและการจัดจำหน่ายเช่นเดียวกับพืชชนิดอื่น ๆ ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย